

Justyna Krocak
Uniwersytet Zielonogórski

o książce: *Symbol w kulturze rosyjskiej*, Krzysztof Duda, Teresa Obolevitch (red.), Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna „Ignatianum”, Wydawnictwo WAM, Kraków 2010, Spis treści, Przedmowa, Summary, s. 644.

Symbol w kulturze rosyjskiej to dwujęzyczna publikacja stanowiąca zapis referatów odczytanych w maju, podczas międzynarodowej konferencji zorganizowanej przez Wydział Filozoficzny Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum”. Znajdziemy tam teksty wielu znanych polskich i zagranicznych badaczy myśli rosyjskiej, m.in.: Janusza Dobieszewskiego, Lilianny Kiejzik, Andrzeja Ostrowskiego, Jana Krasickiego, wdowy po Aleksym Łosiewie – Eleny Tacho-Godi, Wiaczesława Moisiejewa oraz badaczy z Niemiec. Wszystkie referaty, mimo, że na wysokim naukowym poziomie, zostały napisane językiem dostępnym i jasnym.

Książka dzieli się na cztery części: Natura i źródła rosyjskiego symbolizmu; W kręgu filozofów Srebrnego Wieku; Inspiracje literacko-filozoficzne; Rozumienie symbolu i metamorfozy symbolizmu w traktacie *Historia stawania się duszy samoświadomej* Andrieja Biełego. Dodajmy, że traktat ten to rękopis niedokończonego tekstu, który opracowywany jest w ramach rosyjsko-niemieckiego projektu badawczego, a przechowywany w Muzeum poety w Moskwie.

Zagadnienie symbolu należy do kluczowych zagadnień poruszanych, nie tylko w filozofii religijnej, ale i w całej kulturze rosyjskiej. Tę wieloznaczną i złożoną kwestię próbują rozszyfrować autorzy tekstów, i trzeba przyznać, udaje im się to doskonale. Publikacja może z powodzeniem zostać uznana za przyczynek do bardziej pogłębionych studiów. Przybliżmy zatem szczegółowo tematykę książki. Problematyka poruszana w rozdziale pierwszym skupia się wokół ogólnych zagadnień rosyjskiego symbolizmu takich jak: ikona, imiesławie, prawosławie czy patrystyka grecka. Punkt wyjścia stanowi tutaj stwierdzenie, że rozum ludzki jest bezradny w poznaniu istoty rzeczywistości. Zrozumienie praw rządzących światem widzialnym jest jedynie ułamkiem tego, co człowiek może pojąć. W kolejnym rozdziale mowa jest o symbolizmie w twórczości filozofów Srebrnego Wieku, tj. rosyjskiego dwudziestowiecznego renesansu filozoficzno-religijnego: Mikołaja Bierdiajewa, Ewgeniego Trubieckoja, Borysa Wyszestawcewa, Pawła Florenskiego, Sergiusza Bułgakowa, Aleksego Łosiewa i Wiaczesława Iwanowa oraz inspiratora całego ruchu – Włodzimierza Sołowjowa. Dowiemy się tu o funkcjonowaniu i roli symbolu w myśli poszczególnych filozofów. Dodatkowo poruszane są motywy m.in.: erosa, miasta i wszechjedności. Następną część poświęconą jest symbolicznej twórczości

filozofujących pisarzy i mistrzów całych pokoleń – Fiodora Dostojewskiego i Lwa Tołstoja.

Problem symbolu był szeroko dyskutowany w filozofii, zarówno na Wschodzie jak i Zachodzie. Jego początki datuje się na okres rozkwitu literatury greckiej. Natomiast w Rosji w ujęciu systemowo-filozoficznym pojawia się na pograniczu wieku XIX i XX. Skłania to do namysłu nad samą istotą symbolu. Poeta Fiodor Tiutczew powiadał, że Rosji nie da się zrozumieć, można w nią tylko uwierzyć. Wydaje się, że słowa te stanowią klucz do zrozumienia tejże istoty. Interpretowane były bowiem jako świadectwo wyższej formy duchowej oraz *sui generis* więzi z Bogiem, z której wynika dziejowa powinność Rosji. Tego, czego nie sposób pojąć rozumem, można pojąć odwołując się do symbolu. Wyraża on bowiem treści, które poznawalne są w inny sposób niż umysłowy. Symbol jawi się wyrazem czegoś innego, przekraczającego świat widzialny – używany często bywa do przekazu informacji zaszyfrowanej. Symbol to idea bardzo złożona i niejednoznaczna – może być prosty lub złożony, wyrażony formą graficzną, malarską, muzyczną, ruchową, architektoniczną lub teoretyczną. Jednym słowem, symbol to idea uniwersalna, która w Rosji przyjęła specyficzną postać i wyraża określone treści. Dla niemarksistowskich myślicieli rosyjskich symbolem jest świat jako całość i wszechjedność. To jest ta kanwa, na której tworzyli swe konstrukcje filozoficzne. Częstym elementem tej konstrukcji były rozważania na temat ikony. Ikona bowiem to symbol o najwyższym stopniu znakowości i sensowności, który nigdy nie odsłania do końca swojej treści. Wartym wspomnienia jest fakt, że ikonę się pisze, a nie maluje jak zwykły obraz. Dlatego też wtajemniczony odbiorca będzie ikonę czytał, a niewtajemniczony oglądał. Wspominany już Ewgeni Trubieckoj pisał, że ikona stanowi realne spotkanie dwóch światów czy dwóch planów istnienia. Otwierając okno ku nieskończoności, ikona nie zaprasza do porzucenia świata, ale do rozświetlenia go światłem transcendencji, do usytuowania go na horyzoncie wieczności i całości. Zatem posługując się przesłanką zaczerpniętą z filozofii Platona, można powiedzieć, że użycie symbolu jest mimo wszystko sukcesem poznawczym. Stanowi głębszy poziom rozumienia rzeczywistości.

W kulturze rosyjskiej znajdujemy znacznie więcej przedmiotów czy idei, które stanowią ważne symbole wyrażające ducha Rosjan. Niech ta krótka charakterystyka kilku z nich zachęci do samodzielnych poszukiwań i studiów nad nią.

źródło: „Przegląd Powszechny” 2011, nr 5.